

PANU PIHKALA

Toivon lähteet ympäristökriisin keskellä

Katsaus uusimpaan amerikkalaiseen ekoteologiaan

Ekoteologia eli kristillistaustainen ympäristökysymysten käsittely on 2010-luvulla joutunut kahden keskeisen haasteen eteen. Ensinnäkin ilmastonmuutos ja muut keskeiset ympäristöongelmat ovat kasvaneet niin merkittäviksi, että ihmiskunnan reaktioaika on käymässä vähiin. Tästä seuraa helposti epätoivon ja lamaannuksen ilmapiiri, ja ekoteologia kohtaa toisen haasteen: miten luoda toivoa ja toimintaa tällaisessa ilmapiirissä?

Tässä katsauksessa arvioidin millaisia vastausyri-tyksiä näihin haasteisiin on esitetty neljässä vuosina 2013 ja 2014 ilmestyneessä ekoteologisessa teoksessa. Vaikka teokset heijastavat pohjoisamerikkalaista kirjoituskontekstiaan, ne on suunnattu myös kansainväliselle lukijakunnalle. Ympäristökriisiä leimaakin globaalisuus, mikä samalla merkitsee ekoteologialle kolmatta haastetta: ympäristöongelmien laajuus vaatii eri katsomusten ja uskontojen välistä yhteistyötä. Tämä ei ole ollut kristilliselle teologialle helppo tema, mikä näkyy myös tässä arvioitavissa teoksissa, jotka sisältävät toisistaan hivenen poikkeavia vastauksia oman uskontoperinteen ja toisten uskontojen välisestä suhteesta.

Kirjoittajista kolme, Sallie McFague, Larry Rasmussen ja H. Paul Santmire, kuuluvat kansainvälisesti tunnetuimpiin ekoteologeihin. Cynthia Moe-Lobeda profiloituu uudella teoksellaan entistä merkittävämmäksi eettiseksi keskustelijaksi. Uuden

polven tekijöitä tarvitaan: vaikka Moe-Lobedakaan ei enää ole kovin nuori, ovat kolme edellä mainittua kirjoittajaa olleet eläkkeellä jo pitkään. McFague ja Santmire ovat syntyneet 1930-luvulla, ja heidän uusia teoksiaan leimaakin tietty tilinpäätöksen tuntu. Kaikki kirjoittajat ovat protestantteja, joskin erityy-lisiä, ja kolme teoksista on Fortress-kustantamon julkaisemia. Teosten valinta ei johdu protestanttien suosimisesta, vaan protestanttien korostuneesta roo-lista pohjoisamerikkalaisessa ekoteologiassa.

RASMUSSEN: USKONNOLLISTA ETIIKKAUUEDESSA SÄVELLAJISSA

Larry Rasmussen oli ollut jo pitkään Yhdysvaltojen itärannikolla vaikutusvaltainen eetikko, kun hän vuonna 1996 julkaisi myyntimenestykseksi nousseen teoksensa *Earth Community, Earth Ethics*. Seuraavaa monografiaa saatiin odottaa vuoteen 2013 asti. *Earth-honoring Faith: Religious Ethics in a New Key*¹ keskittyy aikaisempaa teosta enemmän etiikkaan ja on lähtökohdiltaan moniuskontoisempi. Uuden kirjan lähtökohdiana on, että ympäristön tila vaatii uudenlaista uskonnollista etiikkaa. Rasmussen vertaa tätä sävellajiin: tututkin teemat muuttuvat, kun sävellaji vaihtuu. Teos yrittää rakentaa kristillistaustaista etiikkaa, jolla on vahvat liittymäkohdat muihin katsomuksiin. Kirja on kuin luotu etiikan oppikirjaksi etenkin amerikkalasiin Divini-

ty School -tyyppisiin yliopistoihin, mutta suosittelen sitä käytettäväksi opetuksessa myös Suomessa. Rasmussenin lähdepoija on hyvin laaja ja hän kirjoittaa selkeästi, parhaimmillaan prosaistisen hienosti.

Rasmussenin tausta on luterilaisuudessa ja edellisessä kirjassaan hän toi muiden vaikutteiden lisäksi runsaasti esille Lutherin teologiaa. Myös uudessa teoksessaan Luther mainitaan useasti, mutta vielä olennaisemmassa asemassa ovat Dietrich Bonhoeffer ja Reinhold Niebuhr. Heidän lisäksi merkittävimpiä lainattuja ajattelijoita ovat Martin Luther King Jr., Mahatma Gandhi ja buddhalainen ympäristöajattelija Thich Nhat Hanh. Lisäksi Rasmussen esittelee useammassa yhteydessä Karl Marxin varhaista ympäristöajattelua.

Rasmussen liittyy vasemmistolaiseen perinteeseen, jolla on pitkä historia hänen pääasiallisessa opetuspaikassaan, New Yorkin Union Theological seminaarissa. Rasmussenin kommunitaarisen ajattelun on nähty vaikuttaneen myös KMN:n yleiseen linjaan etenkin 1990-luvulla.² Rasmussen perustaa ympäristöeettisen toivonsa pioneeriluonteisiin yhteisöihin (anticipatory communities), joiden kautta syntyy paine lainsäädännön uudistamiseen. Uutta teosta värittää vahva kritiikki globaalien kapitalismin nykymuotoja sekä Yhdysvaltojen imperialistiseksi nähtyä politiikkaa kohtaan.

Filosofi Iris Murdoch määritteli aikoinaan, että etiikkaa koskevan teoksen täytyy sisältää kaksi asiaa: kuvauksen siitä, millaisia ihmiset ovat ja siitä, millainen maailma on.³ Rasmussenin teos toteuttaa periaatetta kuuliaisesti: edellä mainitut teemat muodostavat kirjan kaksi ensimmäistä lukua. Nämä luvut kuuluvat myös kirjan parhaimpiin. Rasmussen kuvaa ihmistä ja maailman tilaa sekä lyyrisesti että luonnontieteellisesti avartavalla tavalla. Hänen ihmiskäsityksessään korostuu relationaalisuus ja yhteisöllisyys. Rasmussen painottaa yhtäläisyyksiä ihmisen ja muiden eläinten, etenkin kehittyneiden nisäkkäiden välillä, mutta ihminen nähdään kuitenkin ainutlaatuisiksi symboleja käyttäväksi, poliittiseksi eläimeksi.

Teos on kaksiosainen. Ensimmäisen osan päättää laaja etiikan teorian ja käytännön esittely, johon itse suhtauduin kaksijakoisesti. Teoksen yksi suuri ansio on ”muutoksen hermeneutiikan” käsittely,

jossa Rasmussen analysoi erilaisia ihmisten käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä. Etiikan teorioiden lisääminen tähän vahvistaa kirjan oppikirjakäyttöä, mutta on toisaalta perusasiat tunteville lukijoille melko tylsä. Monelle lukijalle voi toki olla uutta se, miten ympäristöulottuvuus suhteutuu etiikan teorioiden klassisiin suuntauksiin.

Kirjan jälkimmäinen osa koostuu temaattisista, syventävistä luvuista. Rasmussenille tärkeitä teemoja ovat askeesi, mystiikka, sakramentaalinen todellisuuskäsitys, profeettallinen toiminta ja viisausteologia. Luvut ovat sangen avartavia etenkin sellaiselle lukijalle, joka vasta tutustuu ekoteologisiin teemoihin. Samalla ne paljastavat Rasmussenin oman teologisen kehityskulun. Hänestä on tullut yhä selvemmin ”mystinen pluralisti”, joka näkee eri uskontojen yhteyden paljastuvan mystiikassa. Aivan kirjan lopussa hän palaa kristilliseen identiteettiinsä ja toteaa, että on pyrkinyt edustamaan omaa perinnettään niin hyvin kuin on osannut yrittämättä käännäyttää muita.

Rasmussen, kuten myös muut tässä katsauksessa käsiteltävät kirjoittajat Santmirea lukuun ottamatta, suosittaa panenteismi-termin käyttöä. Hän pyrkii jumalakäsityksessään pitämään kiinni sekä transsendenttisistä että immanenteista aspekteista, korostamalla kuitenkin maanpäällistä ulottuvuutta korostuu. Oikeudenmukaisuusnäkökulmat ovat hänelle keskeisiä ja Rasmussen kuuluukin ”eco-justice”-liikkeen pioneereihin. Teos liittyy vahvasti sellaiseen luonnontieteellisesti värityneeseen ekoteologiaan, jossa korostuu maailmankaikkeuden ihmeellisyys, mutta on toisaalta sen valtavirtaa tunnustuksellisempi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että perisynti nostetaan esiin. Sovitus- ja pelastusopin syvempiä tulkintoja lukijan täytyy kuitenkin etsiä muista Rasmussenin kirjoituksista.

Rasmussenin vastaus siihen, miten muutos kohti maailmanparantamista tapahtuu, on tiivistetysti seuraava: rehellinen ja lyyrin kuvaus maailmasta ja ihmisestä koskettaa meitä ja saa meidät huomaamaan, että näkökenttämme on ollut rajoittunut. Eri

1 Rasmussen 2013.

2 Saarinen 1999, 173–176.

3 Baer & al. 2004, 299.

uskonnoista, joskin etupäässä juutalaisuudesta ja kristinuskosta, kumpuavien hyvien esimerkkien kautta alamme toimia.

MOE-LOBEDA: RAKENTEELLISEN RAKKAUDEN TARVE

Seattlen yliopiston professori Cynthia Moe-Lobeda opiskeli aikoinaan Union Theological seminaarissa Rasmussenin johdolla. Ei siis ole yllättävää, että heidän teologiset painotuksensa ovat monin tavoin samankaltaisia. Myös Moe-Lobeda painottaa pienyhteisöjen roolia aktiivisessa yhteiskunnallisessa muutostoinnassa. Moe-Lobeda on kuitenkin tunnustuksellisesti luterilainen ja keskittyy vielä Rasmussenia väkevämmin ympäristöongelmien rakenteelliseen ulottuvuuteen.

Moe-Lobedan teoksen keskeinen viesti on laaduttu sen otsikkoon *Resisting Structural Evil: Love as Ecological-Economic Vocation*.⁴ Ympäristöongelmien lievittäminen vaatii hänen mukaansa rakenteellisen pahuuden, epäoikeudenmukaisuuden ja synnin havaitsemista ja aktiivista vastustamista. Lääkkeenä on rakkaus, joka sekäkin tulee ymmärtää rakenteellisesti eli ympäristöön ja talouteen vaikuttavana kutsuksena. Teoksella on harvinaisen nimekäs suositelijajoukko, johon kuuluu keskeisiä vaikuttajia ekoteologiasta (John Cobb), ympäristötaloustieteestä (Herman Daly), sosiaalietiiikasta (Cornel West) ja ympäristöliikkeestä (Bill McKibben), vain osan mainitakseni. Esimerkiksi Sallie McFague kuvaa teosta ”parhaaksi yksittäiseksi kirjaksi aikamme eettisestä dilemmasta”. Teos onkin selkeästi kirjoitettu ja argumentoitu, tarinoiden kautta tunteisiin vetoava ja teologisesti osaava.

Moe-Lobeda on tunnettu hahmo etenkin Amerikan luterilaisten keskuudessa ja hänen varhaisempi teoksensa *The Public Church* (2004) on vaikuttanut luterilaisuuden yhteiskunnallisen roolin ymmärtämistapaan. Moe-Lobedan tausta on yhteiskunnallisissa aktivismissa ja tutkimuksessa. Teologian lisäksi hänen asiantuntemukseensa kuuluvat myös sukupuolentutkimus ja kehitysmaatutkimus. Hän kertoo heränneensä lopullisesti teologian ympäristöulottuvuuteen kohtalaisen myöhään, mikä myös näkyy hänen käyttämässään lähteissä: ympäristöteemoihin liittyvää kirjallisuutta on teoksessa selvästi

vähemmän kuin oikeudenmukaisuuteen liittyvää. Kirjan vahvuus onkin siinä, että se liittyy kirkkaasti yhteen yleiset oikeudenmukaisuuskysymykset ja ympäristöulottuvuuden. On oletettavissa, että teos tuo ekoteologialle uusia, yhteiskunnallisesti suuntautuneita lukijoita.

Moe-Lobedan kirja onnistuu harvinaisen hyvin kuvaamaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat rikkaiden maiden ihmisten näkemyksiin maailman tilasta. Teos on paras tuntemani kuvaus niistä monimutkaisista ilmiöistä, joiden vuoksi valtaosa vauraista ihmisistä ei sitoudu käytännön maailmanparantamiseen. Tässä katsauksessa arvioimistani kirjoista juuri Moe-Lobeda kiinnittää eniten huomiota epätoivon ja toivon suhteeseen. Kokeneena opettajana Moe-Lobeda tiedostaa, kuinka ihminen helposti lamaan tuu, jos hän ainoastaan tulee tietoiseksi maailman tilasta. Kirjan keskeinen tavoite on toivon luominen, mihin Moe-Lobeda pyrkii esittelemällä tosielämän pohjalta muokattuja käytännön tarinoita. Nämä kertomukset tuovat esiin sekä arkielämän epäeettisiä piirteitä että ratkaisukeinoja kohti suurempaa kestävyyttä.

Kirjassa esitetään voimakasta kritiikkiä suuryritysten toimintatapoja kohtaan. Kyse ei ole ainoastaan vasemmistolaisesta piirteestä, sillä nykypäivänä myös moni itseään oikeistolaisena pitävä henkilö kritisoi globaalin kapitalismin ongelmallisimpia piirteitä. Moe-Lobedan keskeiset tavoitteet liittyvät paljolti yritysten demokraattisen kontrollin laajentamiseen, mikä vaatii sekä yksilöiden että yhteisöjen aktivoitumista.

Teos sisältää runsaasti pohdintaa rakkauden luonteesta, etenkin siitä, miten lähimmäisenrakkaus ulottuu oikeudenmukaisuuskysymyksiin. Moe-Lobeda esittelee neljätoistaosaisen ”rakkauden systematiikan”. Myös ympäristö sisältyy lähimmäisyyskäsitteeseen. Moe-Lobedan kirjoitustyyli on perusteellinen ja selkeä, mutta toisaalta vähemmälläkin asia olisi tullut selväksi. Osittain kyse on amerikkalaisesta kirjoituskonventiosta, jossa asioita toistetaan enemmän kuin eurooppalaisessa perinteessä. Tämä näkyy myös muissa arvioitavissa teoksissa.

Rasmussen ja Moe-Lobeda kertovat molemmat pyrkivänsä kirjoittamaan siten, että myös ei-kristillinen lukija kykenee seuraamaan kirjan ajatuskulkuja.

Moe-Lobeda on kuitenkin valinnut sikäli erilaisen tien, että hän on paikoitellen rohkeasti tunnustuksellinen. Hän ajattelee ikään kuin postsekulaarilla tavalla, että yhteistyö erilaisten ihmisten kanssa on mahdollista, vaikka (ja kun) jokainen tuokin tunnustukselliset lähtökohdansa selkeästi esiin.

Moe-Lobedan tunnustuksellinen ote näkyy esimerkiksi pelastusopin käsittelyssä. Hän toteaa myös ei-inhimillisen luomakunnan olevan osallinen pelastuksesta. Pelastuksen suhteen korostuu sekä ”jo nyt” että ”ei vielä” -aspekti. Avoimeksi jää, kuinka paljon parempaan maailmaan eli kristillisesti ilmaistuna Jumalan valtakunnan todentumiseen maan päällä Moe-Lobeda lopulta uskoo. Union Theological seminaarin taustahahmon Reinhold Niebuhrin tavoin hän korostaa pyrkimystä kohti parempaa maailmaa, vaikka tuloksista ei ole takeita. Moe-Lobeda ei kuitenkaan korosta synnin valtaa yhtä vahvasti kuin Niebuhr ja monet muut luterilaiset. Henkilökohtaisesti ajattelen, että Moe-Lobedan voimakas korostus, jonka mukaan yhteiskunnan asiat ovat vain ihmisten päätöksistä kiinni, on tästä syystä teologisesti ongelmallinen. Vaikka tällaisella vakuutuksella on paikkansa, vaikuttaa samalla siltä, että yhteiskunnat taipuvat kuin painovoiman vetäminä kohti ongelmia. Kaipasin siis vahvempaa synnin perustavuuden käsittelyä, joka entisestään korostaisi ihmisten jatkuvaa tarvetta olla valppaana yhteiskunnan rakenteiden suhteen.

Tiivistetysti: Moe-Lobedan mukaan muutokseen tarvitaan rehellinen analyysi maailman tilasta ja jokaisen ihmisen osuudesta siihen, jotta etuoikeutetun aseman tuomat silmälaput putoavat. Tämä johtaa ahdistukseen ja epätoivoon, johon vastaus on toiminnan kautta syntyvä toivo. Sen taustalla on perimmäältään usko ja Jumalan työ maailmassa.

MCFAGUE: KESKILUOKAN KENOSIS

Sallie McFague on aikamme tunnetuimpia naisteologeja. Hän ei itse ole halunnut määrittyä feministiteologiksi, vaan on pyrkinyt välttämään lokeroitua. Kuitenkin hänen tuotannossaan esiintyy ekofeministisiä teemoja niin paljon, että McFague sijoittuu monessa yleisesityksessä tähän viiteryhmään. McFague on kulkenut pitkän teologisen tien 1950-luvun uusbarthilaisuudesta narratiivisen teologian

korostuksiin ja lopulta teologiseen aktivismiin ympäristön puolesta. Hänen tuoreinta teostaan *Blessed are the Consumers: Climate Change and the Practice of Restraint*⁵ leimaa nopeasti kirjoitetun tekstin tuntu, eikä se nouse hänen aiempien teostensa tasolle. Teos sisältää kuitenkin kiinnostavia ajatuksia sekä protestanttiselle teokselle varsin omintakeisen metodin.

Kirja rakentuu kolmen ”pyhimyksen” elämäkerän varaan. Pyhimyksillä McFague tarkoittaa esimerkillisiä kilvoittelijoita, jotka luopuivat harvinaislaatusella tavalla omastaan toisten hyväksi; kyse ei siis ole pelkästään kanonisoiduista pyhimyksistä. McFague laajentaa kilvoittelun koskemaan myös ympäristöulottuvuutta, joka oli vaihtelevasti läsnä näiden pyhimysten ajattelussa.

Esimerkilliset ihmiset, kuten Dietrich Bonhoeffer ja Martin Luther King, ovat merkittävässä asemassa myös muissa arvioimissani kirjoissa, mutta McFague vie pyhimyslähteisyyden paljon pidemmälle. Näin hän pyrkii vastamaan kysymykseen: miten tieto voi johtaa muutokseen? Pyhimysten elämäntarinoinhin perehtyminen haastaa ihmisen kokonaisvaltaisesti, koska sitä on vaikeampi ohittaa kuin faktatietoa. Samalla elämäntarinoinhin tutustuminen osoittaa pyhimysten inhimillisyyden ja moniulotteisuuden: myös heillä oli vaikeuksia ja pimeitä puolia. He kuitenkin onnistuivat muuttamaan maailmaa, koska uskalsivat heittäytyä uskonsa varaan. Tällaista ”villiiä tilaa” (wild space) McFague suosittelee myös aivan tavallisille ihmisille siinä määrin kuin se on mahdollista.

McFaguen valitsemat kolme ”pyhimystä” ovat suomalaiselle lukijalle kohtalaisen tuntemattomia ja siksi sangen kiinnostavia. John Woolman (1720–1772) oli amerikkalainen kveekari, joka toimi erityisesti orjien oikeuksien puolesta. Woolman ulotti lähimmäisenrakkauden vaatimuksen kaikkiin ihmisryhmiin ja myös luontokappaleisiin. Hän esimerkiksi luopui tuottoisasta yritystoiminnastaan voidakseen samastua köyhien asemaan, pukeutui valkoisiin vaatteisiin osoittaakseen solidaarisuutta

4 Moe-Lobeda 2013.

5 McFague 2013.

orjia kohtaan ja kieltäytyi syömästä hopeisilla ruokailuvälineillä, koska hopean tuotantoketjuun liittyi paljon epäkohtia.

Woolmanin muistelmateos *Journal of John Woolman* (1774) on pysäyttävää luettavaa. Woolman esimerkiksi kertoo merkittävästä lapsuuskokemuksestaan: heittäessään punarintaa kivillä tämä kuoli. Woolman tajusi, että linnulla oli poikasia, jotka jäivät ilman ruokaa hänen tekonsa vuoksi. Surullisena hän päätti tappaa poikaset, koska piti sitä vastuullisempana kuin niiden jättämistä kuolemaan nälkään. Tapaus jätti Woolmaniin syvät jäljet. Hänen selkeäsananainen eläimiä koskeva lähimmäisenrakkauten teologiansa on huomionarvoista.

Suomalaisille kenties tunnetuin McFaguen esittelemistä henkilöistä on ranskalainen filosofi Simone Weil (1909–1943), jonka kirjoituksia on myös suomennettu. Weil oli lähellä roomalaiskatolisuutta, muttei kokenut voivansa kuulua kirkkoon, koska siihen kuului liikaa epäoikeudenmukaisia piirteitä. Hän kuitenkin kirjoitti paljon teologisista teemoista ja eli oppejaan todeksi käytännössä. Weil oli monessa suhteessa äärimmäinen hahmo. Hän oli jo lapsena kieltäytynyt sokerista, koska rintamasotilaatkaan eivät saaneet sitä. Toisen maailmansodan aikainen vapaaehtoinen aliravitsemus, jota Weil harjoitti solidaarisuudesta ranskalaisia valloitettuja kohtaan, vei hänet hautaan. Weilin radikaali ajattelu ja uskonkäsitys haastavat lukijan. Ekoteologisesti Weilin ajattelu on merkittävää, koska hän korosti maalliseksi katsottujen asioiden uskonnollista merkitystä. ”Kuinka kristinusko voi kutsua itseään katoliseksi, jos universumi ei sisälly siihen?”, hän kysyi. Weilin kristologinen mystiikka liitti jumalakäsityksen yhteen luonnon ja materian kanssa.

Kolmas McFaguen esittelemä pyhimys on amerikkalainen roomalaiskatolinen aktivisti Dorothy Day (1897–1980), joka oli aikoinaan maailmankuulu köyhien puolustaja. McFague tuo selkeästi esille, että näistä kolmesta pyhimyksestä Day antoi eniten arvoa maallisille asioille. Day ehti olla naimisissa ja toimia erilaisissa työtehtävissä ennen kuin muutti asumaan köyhien keskuuteen New Yorkin ankeimmille alueille. Dayn tausta journalistina oli hionut hänen kynänsä teräväksi ja monissa kirjoituksissaan Day puolusti käännyttäneen innolla katolisuutta

ja köyhien puolesta toimimista. McFague kutsuu Dayta ”sakramentalistiksi”, jolla hän viittaa tämän tapaan liittää aineellisiin asioihin vahvoja pyhyiden tunteja. Dayn asketismi ei merkinnyt penseää suhtautumista maallisiin asioihin ja nautintoihin. Päinvastoin Day rakasti niitä, mutta luopui silti niistä toisten hyväksi. Hän kirjoitti myös luonnosta Jumalan lahjana, mutta lainausten sisältöjen perusteella vaikuttaisi siltä, että McFague esittää Dayn ajatukset ekoteologisempina kuin mitä ne olivat.

Kolmen pyhimyksensä välityksellä McFague rakentaa teologiaa, jossa keskeisessä osassa on *kenosis*, itsensä tyhjentäminen ja omastaan luopuminen. Taustalla on teologianhistorian vanha tema, Jumalan Jeesuksessa harjoittama kenosis. McFaguen teologia on kuitenkin varsin liberaalia: esimerkiksi ristin-kuolema ei McFaguen teologiassa liity sovitusoppiin, vaan on kuva Jeesuksen totaalisesta itsensä antamisesta toisten hyväksi. Kenosis viittaa hänen ajattelusaan yhtäältä ihmisten tarpeeseen luopua omastaan toisten ja muun luonnon hyväksi, toisaalta teologian rakenteeseen. Teologian tulisi olla uskonlauselmis- saan minimalistinen, ”tyhjennetty”. McFague jatkaa aiemmista teoksistaan tuttua klassisen kristinuskon kritiikkiä, mitä on moitittu yksipuoliseksi.

Toimivatko pyhimysten antamat esimerkit? McFague tiedostaa, että tavalliset ihmiset helposti ajattelevat, etteivät he pysty samaan kuin erityisyksilöt. McFague kuitenkin korostaa, että jonkinasteinen kenosis on mahdollista jokaiselle. Käytännössä tämä merkitsee kohtuullisuuden hyveen harjoittamista. Erityisesti hän patistaa keskiluokkaisia ihmisiä luopumaan itsekkyyden ilmapiiristä ja vaikuttamaan asioihin. Vaikka nykyistä maailmanjärjestystä uhkaa tuho, McFague löytää toivoa pienistä askeleista kohti parempaa.

Tiivistetysti: McFaguen mukaan muutos on mahdollista tarkastelemalla pyhimysten elämää ja huomaamalla, että myös meillä on aito mahdollisuus vaikuttaa, vaikkamme pystyisikään yhtä radikaaliin itsemme antamiseen toisten hyväksi kuin he.

SANTMIRE: KOLMINAISUUSOPILLINEN LUONTOHENGELLISYYS

H. Paul Santmire, jota pidetään laajalti yhtenä aikamme merkittävimmistä ekoteologeista, aloitti

kirjallisen uransa jo 1960-luvulla arvioimalla kriittisesti Karl Barthin luontoa koskevia näkemyksiä. Luterilaispainotteinen systemaattisteologinen linja on jatkunut läpi hänen tuotantonsa, samoin käytännön hengellisyyden ja eettisen elämäntavan painotukset. Uudessa kirjassaan *Before Nature*,⁶ jonka Santmire kertoo jäävän viimeiseksi, hän keskittyy spiritualiteettiin ja tuo pneumatologiaa esille aiempia teoksiaan enemmän. Nämä piirteet erottavat teoksen muista tässä arvioitavista kirjoista. Yhtäläisyyksiä muihin teoksiin ovat luonnon kestävämmän kohtelun painotus, oman sosiaaliekonomisen aseman tiedostamisen korostus ja yleisten yhteiskunnallisten tekijöiden liittäminen ympäristöajatteluun. Santmire on usein luokiteltu ”eco-justice” -tyyppisen ekoteologian edustajaksi, mutta esimerkiksi Rasmusseniin verrattuna hän keskittyy vähemmän etiikkaan ja politiikkaan ja on tunnustuksellisempi.

Santmire käyttää Moe-Lobedan ja McFaguen tavoin paljon esimerkkikertomuksia, mutta hänen metodinsa on henkilökohtaisempi. Teos on ikään-tyvän teologin testamentti, jossa elämänkerralliset elementit yhdistyvät systemaattisteologisiin argumentteihin. Santmire kirjoittaa harvinaisen rehellisesti, kenties korkean iän tuomalla uskalluksella. Hän on tarinankertojana taitava, ja monet kertomukset ovat koskettavia. Henkilöhistorian vuoksi kaupunkiympäristöt ja turvattu sosiaalinen asema korostuvat, mutta onneksi Santmire tiedostaa tämän itsekin. Lähiluonto ja kokemukset yhteiskunnallisesta vaikuttamistyöstä laajentavat skaalaa.

Olennessa osassa ovat konkreettiset paikat ja kokemukset, joista Santmire käyttää nimitystä ”places of knowing”, tietämisen (tai tuntemisen) paikat. Narratiiviset jaksot johdattavat temaattisiin aiheisiin ja toimivat myös kolminaisuuden eri ulottuvuuksien vertauskuvina. Santmire käyttää tällaisista kuvauksista termiä ”roughly hewn analogies”, karkeasti veistetyt vertaukset (tai tarkemmin: analogiat). Niiden pääpiirteiset hahmot kuvaavat jumalakäsityksen eri puolia. ”Itsensä uhraava pelastaja” on kaikkein perinteisin kuva. Santmire käyttää siitä vertauksena tummaihoista miestä, joka pelasti hänen henkensä aikoinaan hiiliproomulla kesätöissä. ”Riemullinen ja yhteisöllinen tapahtuma” (festive, communal process) vuorostaan johdattaa illallis-

vertauksen kautta kolminaisuuden yhteisölliseen, ilontäyteiseen ja lahjaluonteiseen puoleen.

Santmire liittää jokaisen kolminaisuusvertauksensa luontoon, mutta keskeisin tämä yhteys on kolmannessa vertauksessa ”voimakas, ryöppyävä virta” (powerful, torrential flow), jonka kuvana ovat Niagaran putouksen kuohut. Spatiaalinen kolminaisuusvertaus syntyy Isästä vetenä, Pojasta kalliojyrkänteinä, jotka ohjaavat virtaa tiettyyn suuntaan, ja Hengestä villeinä kuohuina, joilla on kuitenkin tietty pääsuunta.

Vertauskuvilla on lukuisia kytköksiä teologian historiaan. Niiden ekoteologinen tulkinta on kiinnostavaa ja sitä olisi voinut käsitellä kirjassa enemmänkin. Santmire näkee juhla-vertauksen jälkiä luonnon monimuotoisuudessa ja kukoistuksessa. Itsensä uhraamisen teeman yhteydessä hän uskaltautuu pohtimaan asiaa eläinkunnan kannalta. Santmire käsittelee eläimiä muutenkin enemmän kuin aiemmassa tuotannossaan ja enemmän kuin muut tässä arvioitavat kirjoittajat. Tietty kuilu eko- ja eläinteologian välillä näkyy silti. Santmiren eläinpohdinnoissa on tuoreuden ja matkalla olon tuntua, mutta samoja aiheita on käsitelty syvemmin toisissa kirjoissa. Raivoisan virran vertauksen ekoteologinen käsittely rajoittuu kosmisen valtavuuden ihmettelyyn, jota olisi voinut täydentää laajemmalla luonnon maanpäällisten mahtivoimien pohdinnalla. Sinänsä Santmire käsittelee kiitettävän paljon teodikean ongelmaa. Hänen ratkaisunsa siihen on paradoksaalisuuden ja ihmisen pienen paikan tunnustaminen. Santmire varoo selittämästä pahaa pois.

Teoksen punainen lanka on niin rakennetuissa kuin luonnonomaisissa lähiympäristöissä harjoitettava kolminaisuusrukous: ”Lord Jesus Christ, have mercy on me. Praise Father, Son, and Holy Spirit. Come, Holy Spirit, Come and Reign.” Sen yksinkertaisiin pyyntöihin Santmire nivoo kirjan lopussa koko systemaattisteologisen pohdintansa. Metodi on harvinainen ja sen toimivuutta on vaikea arvioida, mutta joka tapauksessa se on sangen kiinnostava.

6 Santmire 2014.

Muiden kirjoittajien tavoin myös Santmire toivoo, että muutkin kuin aktiivikristityt lukisivat hänen kirjaansa. Henkilökohtaiset tarinat ja arkeen nivoutuva rukouselämä tuovat kosketuspintaa erilaisiin lukijoihin, mutta toisaalta kirjassa on myös paljon kohtalaisen raskaita systemaattisteologisia jaksoja, mitkä soveltuvat ennen kaikkea teologeille. Yksityiskohtaisin keskustelu on onneksi sijoitettu viitteisiin, joissa käsitellään hyvin laajasti ekoteologista kirjallisuutta. Santmiren tunnustuksellisuus jakanee mielipiteitä, mutta hänen vahvuutenaan on avoimuus muita teologisia suuntauksia kohtaan. Hän tuo esiin esimerkiksi ekofeminismin ja prosessiteologian ajatuksia, vaikka ne eivät olekaan hänen pääasiallisia viiteryhmiään.

Tiivistetysti: Santmiren mukaan muutos kohti parempaa tapahtuu päivittäisen mystiikan sävyttämisen rukouselämän avulla kun siihen nivoutuu lähiympäristön arvostus, itsetutkistelu ja ekoteologinen pohdiskelu.

YHTÄLÄISYYKSIÄ, EROJA JA HAASTEITA

Kaikille neljälle teokselle on yhteistä lukijaystävällisyys ja narratiivisen metodin käyttö. Santmirea lukuun ottamatta kaikki kirjoittajat painottavat etiikkaa. Santmire vuorostaan käsittelee systemaattista teologiaa muita enemmän. Kaikki painottavat ihmiskäsityksessään relationaalisuutta, joskin Rasmussen tarjoaa selvästi laajimman analyysin ihmisytydestä. Jumalakäsitykseltään kaikki muut paitsi Santmire painottavat panenteismia, mutta hivenen eri korostuksin: Moe-Lobeda ja Rasmussen käsittelevät McFagueta vahvemmin Jumalan transsendenttisuutta. Santmire kritisoi panenteismi-käsitettä, mutta nähdäkseni hänen teologiansa ei lopulta eroa kovin vahvasti esimerkiksi Moe-Lobedan edustamasta panenteismista. Myös Santmire korostaa sekä Jumalan immanenssia että transsendenssiä, mutta Lutherin ajattelun pohjalta hän käsittelee näkemystään enemmän paradoksin ja mystiikan termein.

Kaikille teoksille on yhteistä käytännön tekojen (practices) korostus. McFague rakentaa koko argumenttinsa näiden varaan. Moe-Lobeda korostaa tarvetta olla tietoinen hyvistä ja huonoista käytänneistä. Santmiren kirjassa on kyse arkeen nivoutuvasta rukouselämän harjoittamisesta (spi-

ritual practice), jolla on eettinen ulottuvuus. Myös Rasmussenin laaja-alainen teos kiinnittää monien muiden teemojen lomassa huomiota käytäntöihin. Teokset eivät juuri puhu hyveistä, mutta niillä on vahvoja liittymäkohtia hyve-etiikkaan, josta on tullut yhä suosittumpaa ympäristöajattelijoiden keskuudessa. Esimerkiksi McFague korostaa pidättäytymistä (restraint), muut puhuvat kohtuullisuudesta (moderation, frugality).

Ilmastonmuutos on teoksissa keskeisin ympäristöongelma. Santmire kuitenkin käsittelee enemmän asenteita ja esiyemmärrystä kuin itse ympäristöongelmia. McFague on nostanut ilmastonmuutoksen jopa kirjansa otsikkoon. McFague ja Moe-Lobeda keskittyvät myös kuluttamiseen ja sen seurauksiin ilmaston kannalta. Sellaiset vakavat ympäristöongelmat, kuten biodiversiteetin vähentyminen, jäävät muissa paitsi Rasmussenin teoksessa ilmastonmuutoksen jalkoihin. Toisaalta ilmastonmuutos vaikuttaa ja liittyy kaikkiin muihin vakaviin ympäristöongelmiin, mikä oikeuttaa sen käytön yleisterminä.

Loppujen lopuksi teokset käsittelevät elämän mielekkyyteen liittyviä perustavia kysymyksiä. Kuluttamiseen perustuvan elämäntavan vastapainoksi ne esittävät elämänmallia, jossa täyttymyksen tunne tulee toiminnasta paremman maailman puolesta. McFague ja Moe-Lobeda tuovat tämän esiin kaikkein painokkaimmin.

Ovatko tässä arvioidut teokset riittävä vastaus ympäristöhaasteisiin? Pidän niitä vähintään oikeansuuntaisina yrityksinä. Olennaisen tärkeää on teosten laaja-alaisuus ja lamaannuksen ilmapiirin rehellinen käsittely. Yhdessä ne täydentävät toisiaan: Rasmussen kuvaa oivaltavasti maailmaa ja ihmistä; Moe-Lobeda muistuttaa rakenteellisen näkökulman tärkeydestä; McFague kannustaa ylittämään arkiset rajoitteet esimerkillisten ihmisten innoittamana ja Santmire esittelee luontohengellisyyttä painottavan elämäntavan. Kantaa ottavien ekoteologisten teosten joukossa nämä kirjat edustavat myös rehtiä akateemispainotteista metodia, jossa lähteet ilmoitetaan ja väitteet pyritään perustelemaan selkeästi.

KIRJALLISUUS

BAER, RICHARD & AL.

- 2004 "From Delight to Wisdom: Thirty Years of Teaching Environmental Ethics at Cornell". *Worldviews* 8/2, 298–322.

MCFAGUE, SALLIE

- 2013 *Blessed are the Consumers: Climate Change and the Practice of Restraint*. Minneapolis, MN: Fortress.

MOE-LOBEDA, CYNTHIA

- 2013 *Resisting Structural Evil: Love as Ecological-Economic Vocation*. Minneapolis, MN: Fortress.

RASMUSSEN, LARRY

- 2013 *Earth-Honoring Faith: Religious Ethics in a New Key*. New York: Oxford University Press.

SAARINEN, RISTO

- 1999 *Sosiaalietiikka ja uskonnon eetos*. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

SANTMIRE, H. PAUL

- 2014 *Before Nature: A Christian Spirituality*. Minneapolis, MN: Fortress.